

Het zal u opgevallen zijn dat uw verslaggever bij het schrijven van zijn artikeltjes, naast natuurlijk de volle aandacht voor de gast op de koffie, graag aan beschrijving doet van een stukje 'mini geschiedenis' van Cuijk of omgeving. Daarbij wordt vaak verhaald uit de jonge geschiedenis. Een groot aantal lezers heeft die tijd ook zelf nog meegemaakt. De wat jongeren kennen alleen maar via overlevering wat er pakweg zo'n 50 - 60 jaar geleden te beleven viel. De gast van vandaag heeft een groot deel van haar leven gewoond, gewerkt en geleefd in een stukje Cuijk dat al zo'n 25 jaar niet meer als zodanig bestaat.

We hebben het over **Nelly van Kruisbergen-Tax** die in 1955 op 24 jarige leeftijd trouwde met Grad van Kruisbergen en introk op de boerderij op de Heeswijk waar haar man als knecht werkte bij de familie Arci, bestaande uit een aantal verstokte vrijgezellen. 'Vrouw' van Kruisbergen, zoals ze in die tijd aangesproken werd, is in 1931 als boerendochter geboren in Heumen op de boerderij Heumensehof. Haar vader kwam oorspronkelijk van de boerderij Langenhof in Malden en haar moeder van de Blankenberg in Heumen. Nelly was de oudste van 11 kinderen. Haar moeder is 'desondanks' 91 geworden! Waar praten we tegenwoordig eigenlijk over ?

Nelly Tax groeide voorspoedig op in het jaarlijks groter wordende gezin. Ze doorliep alle 7 klassen van de lagere school in Heumen. Toen ze naar de huishoudschool in Malden wilde, bleek men daar niet op de meisjes uit Heumen gesteld te zijn en ze weigerden om ze aan te nemen omdat de nieuwe leerlingen van een lagere school moesten komen met 8 leerjaren. Daarom ging Nelly maar naar de huishoudschool in Nijmegen.

Indertijd bestond er een grote rivaliteit tussen de dorpen Malden en Heumen. Het waren twee gemeentes in Nederland met ieder hun eigen gemeenteraad en samen één burgemeester.

Na een jaar huishoudschool kon haar moeder Nelly goed gebruiken in de huishouding en dus kwam ze thuis. Om te werken en om alle andere kinderen mee te helpen opvoeden. Een hele klus voor een meisje van 14 jaar.

Toen ook een zusje die leeftijd bereikte kon Nelly buitenshuis gaan werken. Met veel plezier deed ze dat bij het gezin van de smid Kerkhoff in Heumen, voor drie gulden per dag.

Op haar 22ste ging ze eens met een zusje op uitnodiging naar familie in Gassel om kermis te vieren.

En - uw verslaggever hoeft het niet eens meer op te schrijven - daar was ook een flinke boerenjongen van 26 jaar die een oogje op haar kreeg. Grad van Kruisbergen had al een meisje uit Heumen gehad, maar die wilde geen boerin worden. Grad kwam van een boerderij aan de Heikamp in Vianen, welk bedrijf door zijn broer Wim voortgezet werd. De jonggeliefden trouwden 2 jaar later en vestigden zich bij de drie mannen Willem, Marinus en Piet Arci, die de boerderij op de Heeswijk, waar Grad werkte, in eigendom hadden. Er werd een constructie gevonden zodat Grad eerst voor 12 jaar kon pachten en later het eigendom kreeg. Broer Piet Arci was het daar niet helemaal mee eens want die wilde alles aan de Paters van het H. Hart nalaten. Piet verloor gelukkig de familiestrijd.

De gebroeders Arci kwamen uit een gezin met 16 kinderen, waarvan er een aantal jong gestorven is. Er bleven er uiteindelijk 5 over, waarvan één meisje. Niet één lid van die grote familie is ooit getrouwd geweest ! Misschien moest het geld bij elkaar blijven ?

De Heeswijk was in die tijd nog een hechte boerengemeenschap, samen met de Ewinkel.

Toen de Beersebaan er nog niet lag, als verlengstuk van de Maasboulevard, ging je vanuit de Molenstraat het spoor over en meteen rechtsaf. Langs de boerderij van Graat, tussen de boerderijen van Harry Smits en de 'kinderen' Piet en Bets Kloosterman door en dan met een bocht naar links voorbij boer Tien Jillessen naar de boerderijen van Huub Janssen (nu nog een woonhuis achter de Zwamhut), Grad van Kruisbergen, Piet Hofmans, kinderen Verbiesen en Jan Toonen. Om de hoek ging je dan verder langs Kusters en Verheijen naar Jan Thelosen en Piet Arts.

Ergens daartussen boerden ook nog Hendrik Thelosen en Adri van Oirschot. Al die boeren samen hadden zo'n 250 stuks vee boven de zes maanden oud, met daarnaast ieder een of twee paarden en een gering aantal varkens. Ook een hok met een paar honderd kippen hoorde erbij. De eieren werden vaak aan huis verkocht of via Nol Martens uit Vianen aan de coöperatie geleverd. De opbrengst was het 'speldengeld' van moeder de vrouw. Die Nol Martens was lange tijd voor Vianen gemeenteraadslid in Cuijk. Hij sprak tijdens

de raadsvergaderingen vaak maar tien woorden, namelijk bij elk agendapunt één van de twee: vóór of tégen. Maar zijn oordeel was dan wel gebaseerd op gezond verstand en de belangen van de Vianezen. Kom daar nou nog eens om !

Verder had iedere boer nog wat akkerbouw, aardappels, graan en bieten. Maïsteelt bestond nog amper. Alle boeren konden hun vaak grote gezin prima in stand houden, maar men leefde dan ook sober en degelijk. Tegenwoordig kun je 250 stuks vee vinden op één boerderij, zeer schaars gelegen in het landschap.

De twee 'jongens' van Toonen, Jan en Frank zijn de laatste boeren in het gebied en zij vertrekken binnenkort naar Groningen waar ze inmiddels een groot melkveebedrijf hebben. Wij wensen hen een goede toekomst daar in dat verre Groningen.

En dan is al het 'geboer' op de Heeswijk en Ewinkel verleden tijd. En dat alles binnen 40 jaar !

Gelukkig wonen er wel wat nazaten in de woningen die er nog staan.

Indertijd, in 1963, werd het gebied van Heeswijk en Ewinkel door de bisschop toegewezen aan de nieuw op te richten parochie H. Jozef in Cuijk Noord. Dat was goed gezien door bouwpastoor Smits en de bisschop. Daarmee verzekerden ze zich al van een flinke groep degelijke mensen die van oudsher gewend waren om de kerk goed te ondersteunen. Boer Jan Toonen senior werd de eerste vice-voorzitter van het kerkbestuur.

Intussen deelden Nelly en Grad de boerenwoning met de twee overgebleven Arci's. Die mannen kookten voor zichzelf en woonden wat apart. Nelly deed wel de was voor hen, omdat ze samen een wasmachine hadden. De laatste Arci is in 1966 gestorven. Grad en Nelly hadden nog even geprofiteerd van het feit dat ze in 1964 (!) 'vervroegd' een telefoonaansluiting konden krijgen omdat ze oude mensen in huis hadden.

In 1956 werd bij de van Kruisbergen's de oudste zoon Sjaak geboren en er volgden nog drie meisjes en twee jongens. Allemaal geboren onder begeleiding van zuster Fijneman, de vroedvrouw. Er volgde telkens een kraambed van 8 dagen, waarbij vaak een zusje van Nelly kwam helpen. Na de kraamtijd stond moeder er weer alleen voor. Maar er werd nooit geklaagd !

De eerste jaren hielp vrouw van Kruisbergen flink mee op de boerderij. Samen met Grad molk ze de koeien nog met de hand en ze verzorgde het jonvee en de kippen.

In 1959, na de geboorte van dochter Riet, werd er een melkmachine aangeschaft en dat gaf al veel verlichting. Maar ja, het gezin werd ook steeds drukker en daarmee het huishouden zwaarder.

De kinderen bezochten eerst de kleuterschool aan de Veldweg bij zuster Benilda en gingen later te voet naar de Christus Koningschool en naar de Dominicus Savio. Ze zijn allemaal heel goed terechtgekomen. Op Riet na, wonen ze allemaal in de gemeente Cuijk en samen schonken zij Nelly en Grad 11 kleinkinderen.

In 1967 brandde een gedeelte van de boerderij af. De bedrijfshulp had een lamp laten branden waar wat stro tegenaan lag.

Die 'bedrijfshulp' was verder een prachtige organisatie, opgericht door de NCB, de boerenorganisatie. Flinkke boerenknapen hielpen de boeren die door omstandigheden (meestal ziekte of een ongeval) een tijdje uit de running waren. Dan kon men het niet alleen met burenhulp af. Die bedrijfshulpen waren nauwgezet geselecteerd en wisten van aanpakken. Waren er geen zieke boeren, dan was iedere aangesloten boer bij toerbeurt verplicht om de bedrijfshulp een paar dagen af te nemen.

Na de brand moest de stal herbouwd worden en Grad pakte dat meteen goed aan. Hij bouwde een 'moderne' grupstal voor 16 koeien met een rooster over de grup, waardoor er geen stro gebruikt hoefde te worden en het melken gemakkelijker werd. De koeien lagen op dikke rubbermatten. Grad heeft daar nog heel wat jaren veel plezier aan beleefd. Andere boeren kwamen bij hem op excursie om te kijken hoe het werkte !

Op 1 maart 1988 zijn Nelly en Grad vertrokken uit de Heeswijk. De uitbreiding van Cuijk met de Heeswijkse Kampen had ook hun boerderij bereikt. Het gebouw werd gesloopt en er kwamen op de boerengrond tientallen woningen te staan, daar waar nu de Wegedoorn ligt.

Al veel eerder had de gemeente achter de boerderijen van Grad van Kruisbergen en Piet Hofmans een grote vuilnisbelt opgericht, die er heden ten dage als natuurpark bij ligt. Het verkeer van en naar de belt liep jarenlang bij Grad langs de deur. De wat ouderen onder u zullen zich de beheerder nog goed herinneren, Toon Snoeren, een bekende Cuijkenaar.

Toen de boerderij verlaten werd trokken Grad en Nelly naar de Heikamp in Vianen, Grad's geboortegrond. Door een hartstilstand is Grad anderhalf jaar later op 62 jarige leeftijd gestorven.

Nelly heeft daarna nog bijna 15 jaar in Vianen gewoond vooraleer ze een appartement betrok op het Stationsplein in Cuijk. Daar woont ze nu alweer ruim 5 jaar tot haar volle tevredenheid.

Ze was en is nog steeds een trouwe bezoeker van de Jozefkerk. De warme sfeer en de blijmoedigheid daar spreekt haar erg aan. Wij katholieken hebben immers een heel blij geloof.

Haar man Grad is ook nog lange tijd lid geweest van het koor van de parochie. Hij kwam nog wel eens te laat op de repetitie omdat hij de koeien nog niet 'leeg' had. Grad is indertijd ook vanuit de Jozefkerk kerk begraven.

Grad en Nelly van Kruisbergen vormden met hun gezin een boerenfamilie zoals er vele te vinden waren in Brabant en op de zandgronden elders in Nederland. Hard werken, de kost kunnen verdienen en de kinderen goed maar sober opvoeden. En niemand kwam bij hen iets te kort. Ook niet Marinus Linssen, de bakker die aanvankelijk het brood nog aan huis bezorgde. Als klantenbinding reed Marinus dan op zondagmiddag met de auto een boreling naar de kerk om gedoopt te worden. Jan van Lith uit de Grotestraat was de kruidenier omdat die familie oorspronkelijk uit Heumen kwam. Zoals nog vaak: 'het bloed kruipt waar het niet gaan kan'. Uw verslaggever kan op 'aangeven' van 'vrouw' van Kruisbergen nog uren doorgaan met het ophalen van recente geschiedenis. Maar hij zal besluiten met de opmerking dat deze vrouw een prachtig sterke boerin was, opgeruimd

van karakter, die ondanks het harde werken en het vroege verlies van haar man, kaarsrecht overeind is gebleven. Zulke moeders (en ook vaders) uit die tijd zijn er gelukkig nog vele. Een geluk was dat de vaders bijna geen tijd hadden om zich met de opvoeding van de kinderen te bemoeien. Behalve als het er echt op aan kwam. Via Nelly van Kruisbergen een flink saluut en 'de pet af' voor al die vele moeders in heel Brabant, en in Cuijk in het bijzonder! 'Vrouw' (en het wordt met veel respect uitgesproken) van Kruisbergen, hartelijk bedankt voor je bezoek en het ga je goed!